

I. Ad priorem probat. dist. ant. ita ut illa propensione necessitetur Ens supremum; ad manifestandam exterius modo omni possibili suam bonitatem intrinsecam, ad lassandas nimium sceleribns habenas, ad non repetendam à Reprobis pœnam ipsorum peccatis congruam, nego ant. ita ut sub illa propensione Ens supremum maneat in se liberum ad agendum quidquid ipsum decet agere, conc. ant. & nego cons.

Infinita Dei sapientia statim & sancitum est, ut in præsenti vita suum abundanter effectum haberet divina bonitas & misericordia: ut in vita futura effectum plene suum haberet divina justitia, solis exhorrescenda hominibus scelestis & nefariis.

II. Ad posteriorem prob. dist. ant. Inter peccatum & pœnam peccati, nulla esset proportio temporis, conc. ant. nulla esset proportio æqualitatis, nego ant. & cons. Peccatum inter & pœnam peccati, non requiritur *proportio temporis*. Quotidie enim, nemine sano reclamante, pœna exili in perpetuum duratur, pœna vitæ numquam recuperandæ, jure & juste damnantur infractores legum, propter culpam unico horæ momento consummatam.

A desse autem proportionem æqualitatis congruam, inter peccatum & pœnam peccati: patet ex explicatione & demonstratione præcedentis ultimæ propositionis. Nunquam delebitur peccatum morte consummatum: ergo in æternum patebit justæ indignationi Dei, à peccato essentialiter abhorrentis. Non æqualia sunt omnia peccata, in rationi malitiæ: ergo varios & congruos intensitatis gradus dabit infinita Dei sapientia & justitia, æternæ pœnæ quæ unicuique peccato ultrix annectetur,

629. CONCLUSIO. Ex positis & demonstratis principiis, fluit universalis morum regula, qua nulla esse potest & purior & certior & sublimior & efficacior, scilicet Religio divina: cui si fidele obsequiam præstiterimus, à nullo officio adimplendo abstinebimus; erga Deum pii & dociles, erga Proximum justi & humani, erga nosmetipsos sancti & se-

veri. Atque ita, divina Religione duce, divina adspirente & auxiliante Gratia, omnem in Terris adimplebimus justitiam, perennem in Cœlis merebimus felicitatem.

SECTIO POSTERIOR.

630. OBSERVATIO. Ut sua sunt humano Intellectui principia cognitionis: sic sua sunt humanæ voluntati principia actionis. Ut in suis operationibus à Dialectica irradiatur & regitur humanus intellectus: sic in suis operationibus irradiari & regi debet à Morali humana voluntas. Ut scientificis Dialecticæ principiis & regulis objectum sunt varii actus intellectus nostri: sic scientificis Moralis principiis & regulis objectum sunt varii actus nostræ voluntatis, quos omnes sub generali nomine actuum humanorum comprehendimus; & quorum naturam, regulam, & qualitatem, paucis indicamus & exhibemus.

I. Actus humani in sua natura spectati, sunt illi omnes & soli actus qui à libera hominis voluntate elicuntur aut imperantur. Unde, ab actuū hmanorum cathegoria excludendi sunt illi omnes actus, quibus non præsidet liberum humanæ voluntatis imperium: qualis est motus cordis & pulmonum & sanguinis; quales sunt primi & indeliberati humanarum cupiditatum impetus; quale est quidquid fit ab homine, ante usum rationis aut deficiente rationis usu.

II. Actuum hamanorum regula est, alia exterior, nempe lex divina aut humana; alia interior, nempe conscientia moralis.

Lex est ille legitimæ auctoritatis actus, qui aliquid fieri jubet aut vetat; & cui obsequium præstare tenetur essentialiter homo (583 & 584).

Conscientia moralis est internum illud Animæ nostræ tribunal, in quo actiones nostræ judicantur licitæ aut illicitæ aut indifferentes: prout intelliguntur aut sentiuntur,

Tom. II.

vel legi conformes, vel legi difformes, vel extra omnem legem vetantem aut imperantem posita.

III. Actuum humanorum *Qualitas moralis* consistit, vel in ipsorum cum lege conformitate, per quam fiunt boni; vel in ipsorum cum lege difformitate, per quam fiunt mali; vel in ipsorum ab omni lege vetante aut imperante independentia, per quam sunt indifferentes.

Actuum humanorum bonitas & malitia moralis pendet ab ipsorum objecto, fine, circumstantiis. Actus enim aliquis ideo moraliter bonus dicitur; quia habet objectum bonum, quia bonus est ipsius finis, & quia in debitis elicitor circumstantiis: ex quibus conditionibus una si deficit, Actus erit moraliter malus. Inde morale istud axioma: *bonum ex integra causa, malum ex quo-cumque defectu.*

631. ADNOTATIO. I. In *Lege omni*, divina aut humana, spectari potest Sanctio, Promulgatio, Poena aut Merces.

I. *Sanctio Legis*, est ipsem actus legitimæ Auctoritatis, Legem ferentis & observari jubentis. Ab illo actu physicè aut moraliter permanente, & legaliter manifestato, vim suam obligatoriam trahit Lex.

II. *Promulgatio Legis*, est ille actus aut illa actuum series, per quem aut per quos Subditis legaliter manifestata fit existentia Legis.

In *Lege naturali*, promulgatio fit per ipsam naturam & rationem & conscientiam cuiusque Individui: in quibus sensibiliter scripta & impressa existunt primaria saltem & fundamentalia legis istius principia. In *Lege divina positiva*, promulgatio fit per ipsam revelationem divinam, & per monumenta divinam revelationem nobis manifestantia. In *Legibus humanis*, promulgatio fit per aliquam actuum seriem, fundamentali aliqua lege præscriptam, aut nationali usu adhiberi solitam.

III. *Merces aut Poena Legis*, sunt varia illa motiva Legi extrinseca, quæ ad ipsam observandam alliciendo attrahunt, aut ab ipsa infringenda terrefaciendo retrahunt.

Motiva hæc, nempe poena & meces, non constituant sanctionem & obligationem Legis. Suam enim sanctionem & obligatoriam vim habere non cessaret Lex; si nullam suæ legi mercedem aut poenam annexeret legislativa Auctoritas.

632. ADNOTATIO. II. *Conscientia* est interior illa vox Naturæ & Rationis, quæ unumquemque admonet de officiis hic & nunc ipsi adimplendis; suffragans & plaudens actionibus suo dictamini conformibus, reclamans & tonans in actiones suo dictamini oppositas.

Vel recta, vel erronea, vel anceps & dubia, esse potest Conscientia. *Recta est*: ubi in se bonum & malum est, quod ipsa bonum & malum judicat. *Erronea est*: ubi in se bonum aut malum non est, quod ab ipsa bonum aut malum existimatur. *Anceps & dubia est*: ubi æquali circiter rationum pondere inclinatur ab approbandam aut reprobandam actionem aliquam, quæ incorrupto ipsius judicio examinanda submittitur.

AXIOMATA MORALIA.

633. AXIOMA I. *Sui indefinitè juris est humana voluntas, humana omnis potentia & facultas, in iis omnibus quæ nulla lege imperantur aut prohibentur.*

EXPLICATIO. Per semetipsam percipitur simul & sentitur veritas primi istius axiomatis moralis: cum manifestè repugnet limitari jus & exercitium humanæ voluntatis & humanarum facultatum, nisi illud ab aliqua causa limitetur; & cum nulla esse possit in hac re causa limitans, præter voluntatem legitimæ alicujus auctoritatis in humanas voluntates & facultates justum dominium habentis & exercentis.

Unde, si nullus existeret Deus, aut si nullam legem tulisset & sancivisset existens Deus: nullus humanæ voluntati foret illicitus appetitus; nulli forent humanis fa-

*

cultatibus & potentis limites non prætergrediendi; nulla in rebus foret distinctio justi & injusti, honesti & in honesti, boni & mali moralis. Unde iterum, si suam à Deo ipso sanctionem non habeat Lex naturalis: nihil nisi vanum sine re nomen est sancta & universalis illa Lex (397 & 400).

Unde demum, si quis à te querat utrum quædam actiones, verbi gratia, furtum & calumnia, sint in se male, quia à Deo vetentur; an vero vetantur à Deo, quia sunt in se male: responde actiones illas in se malas esse respectu hominis, quia à Deo vetantur; & à Deo vetari, quia forent destrutivæ finis à Deo sapienter intenti & ordinis à Deo essentialiter amati.

634. AXIOMA II. *Sui desinit esse juris humana voluntas, humana omnis potentia & facultas; in iis omnibus quæ lege aliqua imperantur aut prohibentur.*

EXPLICATIO. Per semetipsum evidens est secundum istud axioma morale: cum essentialis sit Deo, summum in hominem creaturam suam dominium; essentialis sit homini, summa à Deo creatore suo dependentia; & cum velit & jubeat Deus præstari ab homine plenum & fidele obsequium, tum legibus ab ipso sancitis, tum legibus à legitima quavis auctoritate emanantibus (582 & 584).

635. AXIOMA III. *Nemini unquam licitum est contra suam agere conscientiam.*

EXPLICATIO. Ratio est, quia nemini unquam licet habere animum paratum & dispositum ad peccatum. Atqui, quicumque agit contra suam conscientiam, habet animum paratum & dispositum ad peccatum: id enim agit, quod ipse peccatum judicat.

636. AXIOMA IV: *Non semper à peccato immunis est, qui suæ in agendo conscientiae obsequitur.*

EXPLICATIO. Ratio est, quia fieri potest ut aliquando versetur conscientia in errore aliquo vincibili & culpabili, qui præcaveri aut emendari debuisset, & qui à peccato non potest ex causare. Excusat enim à peccato, solus *error invincibilis*. Error vero vincibilis, in iis quæ pertinent ad officia homini adimplenda ac proinde prius cognoscenda, non modo non excusat à peccato, sed ipsem peccatum est.

637. AXIOMA V. *In rebus quarum, post maturum examen, dubia est honestas aut obligatio, pars tertia aut probabilior est amplectenda.*

EXPLICATIO. In eo fundatur morale istud axioma, quod ubique teneatur evidenter humana conscientia, quantum sana ratio & religiosa prudentia exigit, peccandi periculo sese subducere. Unde, in dubio ad essentialē alicujus Sacramenti materiam aut formam spectante, adhærendum est *opinioni tertiæ*, opinione probabiliore rejecta: quia nihil incommodi secum importat ex alterutra parte, tertia ille agendi modus.

In dubio ad obligationem restitutionis alicujus pertinente, *opinioni probabiliori* licitum est adhære; rejecta opinione tertiae, cuius obligatio secum persæpe importaret aliquid absurdī simul & injusti.

O quantum antiphilosophicæ simul & antichristianæ declamationis parturierunt scholasticæ de Probabilismo concertationes: in quibus, si ipsam rerum controversiarum substantia ad philosophicam reducatur analysis, idem opinari & sentire deprehendetur, qui bella inter se plus quam civilia, hinc & inde sibi invicem olatrando, gessere: bella, inquit, multiplicem irreligiosæ Indocilitati, nullum religiosæ Pietati, triumphum paritura!

Parem divinæ Evangelii majestati infert injuriam; qui ipsi addit & qui ipsi detrahit Iota unum. Evangelicam morum regulam pari corruptela inficit; qui ipsam rigidiorem facit austerior, & qui ipsam leniorem facit indulgentior. Nihil unquam, præter semetipsam, sit evangeliæ morum regula.

638. AXIOMA VI. *Inter Actus humanos, alii sunt boni, alii mali, alii indifferentes.*

EXPLICATIO. Patet moralis istius axiomatis veritas, ex iis omnibus quæ superius exposita sunt & demonstrata.

I. Dantur actus humani *in se boni*: ii scilicet qui sunt verè præstitum Legi alicui obsequium.

Si lex aliquid imperet, bonus *in se* erit actus, quo liberè fit id ipsum quod lex fieri jubet. Si lex aliquid vetet: bonus *in se* erit actus, quo liberè vitatur & omittitur id ipsum quod vitari & omitti jubet lex. *I libera enim omissione rei vetitæ, non est mera negatio actus: sed est verè actus voluntatis liberè sese determinantis ad talem actionem sibi interdicendam.* Atque inde fluxit adagium istud philosophicum: *repugnot omissio pura libera.*

II. Dantur actus humani *in se mali*: ii scilicet qui sunt liberè denegatum Legi obsequium; seu, qui sunt libera Legis alicujus infractio (582 & 584).

III. Dantur actus humani *in se indifferentes*: ii scilicet qui nulla Lege divina aut humana imperantur aut prohibentur, & in quibus sui plenissimè juris sunt humanæ omnes facultates (631).

Talis est actus hominis ad meridiem potius quam ad septentrionem liberè ambulantis, ad lavam potius quam ad dextram liberè spuentis, vestimentum talis coloris potius quam coloris alterius filio suo liberè ementis. Tales sunt innumeri alii actus humani, quibus nulla esse solet, sive in specie, sive in individuo, moralis bonitas aut malitia: quia extra omnem Legem divinam & humanam vel sunt, vel esse communiter reputantur.

Esto: boni aut mali possint absolutè fieri actus illi humani, respectu quorumdam Philosophorum aut Theologorum, quibus persuasum foret teneri hominem ad omnes suos quoscumque actus Deo referendos. At certe remanebunt *in se indifferentes* illi idem actus, respectu maximæ hominum partis, cui nihil unquam simile persuasum fuit aut erit. Ergo reverè dantur & existunt actus humani per multi, in individuo indifferentes.

OBJECTIONES SOLVENDÆ.

639. OBJ. I. Independenter à divina omni legislatione, quædam sunt *in se honesta* aut *inhonesta*, *justa* aut *injusta*, *licita* aut *illicita*, *bona* aut *mala*: ergo, independenter à divina omni legislatione, tenetur homo, per solum suæ rationis lumen, per solum suæ conscientiæ dictamen, id agere, quod videt & sentit esse *in se essentialiter bonum*; id evitare, quod videt & sentit esse *in se essentialiter malum*.

Et confirmatur: namque non ideo rebus inest bonitas aut malitia moralis quia à Deo jubentur aut vetantur; sed ideo jubentur aut vetantur à Deo quia ipsis inest bonitas aut malitia moralis. Ergo vim suam obligatoriam à divina legislatione non trahit lex naturalis; sed ab ipsamē natura rerum, quæ *in se bonæ aut malæ sunt*, ac proinde præscriptæ aut vetitæ, independenter à divina omni legislatione.

RESP. Nego ant. simul & cons, & utriusque falsitatem reddo sensibilem.

I. Falsum est ant. falsum est nempe quodd sublata divina omni legislatione, ulla sit distinctio honesti & inhonesti, justi & injusti, liciti & illiciti, boni & mali moralis, respectu Hominis. Nam, sublata Dei legislatione: Actiones hominis exteriores, verbi gratia, furtum aut adulterium aut homicidium, nihil sunt nisi *motus totidem mechanici*; qui non magis illiciti sunt in homine, quam in cane aut in ti-

gride. Actiones hominis interiores, verbi gratia, variae voluntatis propensiones & determinationes, nihil sunt nisi naturales totidem affectiones; quæ non magis illicitæ sunt in homine, quam in columba aut in leone.

Ergo quidquid bonitatis aut malitiae moralis habent illæ hominis actiones, sive exteriores, sive interiores; illud in ipsas dimanat à lege divina ipsas imperante aut vetante. Si enim nulla existeret divina lex, ut observat doctor Gentilium Paulus, nullum existeret peccatum. (631 & 632).

II. Falsa est consequentia: falsum est nempe quod, sublata omni legislatione divina, teneatur homo, vi suæ rationis aut suæ conscientiæ, id evitare, quod in se malum foret; id agere quod in se foret bonum.

Humana ratio & humana conscientia sunt duæ facultates Naturæ humanæ, quibus repugnat legislativam in subjectum suum habere à seipsis auctoritatem. Unde, rationi & conscientiæ nulla est aut esse potest in hominem inviolabilis auctoritas, nisi quam utrique dat sacra & adoranda illa supremi alicujus Numinis existentis voluntas; quæ jubet & imperat ut id agat aut vitet homo, quod ipsi agendum aut vitandum esse docent ratio & conscientia. Sublata autem illa supremi alicujus Numinis voluntate, nihil plus auctoritatis in hominem habent ratio & conscientia; quam in taurum aut in lupum instinctus.

Suæ rationi aut conscientiæ parere ideo tenetur homo: quia videt & sentit homo existere supremum aliquod Numen, cuius sanctam & adorandam legislationem ubique promulgant ratio & conscientia.

III. Ad confirmat. nego ant. Ideo res jubentur aut ventantur à Deo: quia sunt conformes aut difformes fini à Deo sapienter intento, ordini à Deo essentialiter amato. Ideo autem sunt in se bona aut mala respectu hominis: quia sunt sapienti Dei intentioni & ordinationi conformes aut difformes.

Quod autem moralis rerum bonitas aut malitia pendeat ab ipsarum conformitate aut difformitate cum lege divina, facillime patet & constat. Nam, eadem actio, verbi

gratia, furtum aut homicidium, desinit esse in se mala: ubi illa actio, per defectum cognitionis aut libertatis in suo subjecto, non est vera infractio divinæ legis.

640. INST. I. Atqui, antecedenter ad divinam legislationem, existit aliqua in rebus distinctio honesti & dishonesti, justi & injusti, boni & mali moralis: ergo nulla solutione. Probo subsumptum. Si antecedenter ad divinam legislationem, nulla talis existit in rebus distinctio; sequitur quod potuerit Deus imperare aut permittere quidquid nunc dishonestum & illicitum judicamus, verbi gratia, furtum, homicidium perjurium blasphemiam, aliaque similia: falsum & impium consequens, ergo & ant.

RESP. Dist. ant. Antecedenter ad divinam legislationem, existit aliqua in rebus distinctio honesti & dishonesti, justi & injusti, boni & mali moralis; existit, inquam, talis distinctio respectu Dei, cui instar legis est essentialis ipsius sapientia & rectitudi, conc. ant. existit talis distinctio respectu hominis, qui nihil habet in seipso quod ipsi sit instar legis, nego ant. & cons.

Ante divinam suam legislationem, videt Deus quid ipsum deceat imperare, quid ipsum deceat vetare, quid convenientiæ aut inconvenientiæ habeant res imperandæ aut vetandæ, cum sapientibus suis consiliis, cum essentialibus suis attributis: ecce tibi moralē rerum bonitatem aut malitiam, antecedenter ad divinam legislationem.

Hæc autem rerum bonitas aut malitia nihil est nisi convenientia aut inconvenientia rerum cum natura Dei & cum natura rerum à Deo creatarum: quam convenientiam velle, quam inconvenientiam nolle, tenetur essentialiter recta & sapiens Dei voluntas. Hinc fluit lex Dei æterna, res quasdam necessario vetans, res quasdam necessario imperans: res ita imperari aut vetari exigente essentiali Dei rectitudine (583).

Ad probat. nego sequelam. Repugnat Deum aliquid imperare aut permittere, quod sapientibus suis con-

siliis, quod essentialibus suis attributis, sit oppositum aut inconveniens: quia repugnat Deum esse in se absurdum, Deum esse sibi incoharentem aut inconsequente.

Unde, per essentiale suam sapientiam & rectitudinem tenetur Deus, id omne homini imperare & impetrando sanctum facere, id omne homini vetare & vetando illicitum reddere, sine quo non staret supremum Dei in hominem dominium; sine quo non staret summa hominis à Deo dependentia; sine quo rueret & vanus aut impossibilis foret finis quem sibi in homine creando proposuit Deus.

641. INST. II. Ex datis responsionibus sequeretur quod Athei, agendo contra rationem & conscientiam suam, nullum committerent peccatum, nec theologicum, nec philosophicum: falsum consequens, ergo & ant. Patet minor. Nam furando aut calumniando aut fidem violando, manifeste peccat Atheus; si non contra Deum cuius negat existentiam, saltem contra suam rationem quæ tales improbant & damnant actiones, tanquam à lege naturali vetitas.

RESP. Nego sequelam & ipsius suppositum: nego scilicet quod existant Athei qui suæ auscultent rationi & conscientiæ. Clamat enim utraque, altissima & eloquentissima voce, existere supremum aliquid in Natura Numinis, quod Naturæ omni animatae & inanimatae dominatur; existere in mente & in corde hominis obligatoriam aliquam legem, à supremo illo Numinis dimanantem.

Furando aut calumniando aut fidem violando aut alia quæcumque crimina perpetrando, in Deum peccant Athei, & ipsorum theologicum est peccatum: sive contra, sive secundum rationem & conscientiam suam agant.

Si prius: in hoc contra Deum est ipsorum peccatum; quod rationi & conscientiæ suæ, à Deo dimananti, & dimanantem à Deo legem hic & nunc ipsis intimanti, indociles sint & rebelles. Si posterius: in hoc contra Deum

est ipsum peccatum; quod per flagitosum suæ rationis abusum devenerunt in præsentem suam impietatem & cæcitatem: quæ, instar liberæ ebrietatis, non excusat à peccatis ipsam comitantibus & subsequentibus.

Repugnat peccatum merè philosophicum; seu repugnat peccatum quod sit contra rationem, divinæ legis promulgatricem; & quod non sit contra Deum, legis promulgandæ & rationis legem promulgantis auctorem.

642. OBJ. II. Leges humanæ, à sæculari auctoritate dominantes, & ad ordinem politicum aut civilem relativæ, nullum jus habent in conscientias: ergo male attribuitur ipsis tale jus. Patet ant. quia auctoritatis leges illas ferentes tota destinatio est, ut invigilet & præsideat ordini politico & civili; nulla destinatio est, ut regat & liget conscientias. Ergo spectandæ sunt humanæ illæ leges, tamquam leges merè pœnales; seu tamquam leges quæ nullam Subditis imponunt obligationem, præter obligationem subeundæ pœnæ infractoribus impositæ.

Et confirmatur: quia possibles sunt & sufficietes leges merè pœnales: possibles, si talis sit voluntas auctoritatis legislativæ; sufficietes, si inde sufficienter provideatur ordini politico & civili.

RESP. I. Nego ant. quod manifeste oppositum est, tum sanis omnibus ordinis politici & civilis notionibus, tum sacris & adorandis christianæ Religionis principiis. Jus in conscientias habent illæ leges, ab auctoritate divina, ipsis tale Jus imprimente (584).

II. Ad probat. dist. ant. Auctoritatis leges illas ferentes nulla destinatio est, ut conscientias regat & liget directè, conc. ant. ut conscientias regat & liget indirectè, nego ant. & cons. Sine tali conscientiarum obligatione, non sufficienter staret ordo politicus & civilis.

III. Ad confirmat. concedo quod absolute possibles sint leges merè pœnales: sed nego quod sint existentes; & quod essent sufficietes, si existerent.

*

In minori Politia & in rebus levioris momenti, existere & supponi fortè possent *leges merè pœnales*: quando pœna, ordinationis civilis infractioni imposta, est mere pecuniaria aut pecuniariæ æquivalens. At legibus ad generalem Nationis constitutionem pertinentibus, quarum infractioni addicta & annexa est pœna vita amittendæ aut infamia alicujus subeundæ, necessario supponenda est *stricta conscientiæ obligatio*: qua sine sufficienter non pareretur & stabiliretur politicus & civilis rerum ordo, ad quem pertinendum & stabilendum destinantur.

AMOR-PROPRIUS, GENERALE CUPIDITATUM ET ACTIONUM HUMANARUM PRINCIPIUM.

643. OBSERVATIO I. Principium rei alicujus est, quidquid in ipsius existentiam aut actionem influit. Hinc Amori proprio, denominatio Principii generalis.

Si varias Naturæ humanæ cupiditates & actiones ad moralem quamdam analysisim phylosophando velis revocare; eas omnes ubicumque intelliges simul & senties emanare ex motivo & influxu amoris proprii: rectas quidem & honestas, ex motivo & influxu amoris proprii benè ordinati; pravas vero & illicitas, ex motivo & influxu amoris proprii malè ordinati.

Inde æstus & impetus Cæsaris Rempublicam Romanam evertentis, & Catonis aut Bruti eamdem Rempublicam deffendentis. Inde exhorrescendum Tarquini adulterium, & admiranda Scipionis continentia. Inde in Neronе aut in Maximiano christiani barbara sanguinis sitis; & in primitivis Christi Discipulis, sancta Martyrii & felicitatis Martyrium consequentis cupiditas. Inde virtus omnis, & omne vitium & scelus.

644. OBSERVATIO II. *Virtus* est firma & stabilis adhesion Hominis, officiis ipsi adimplendis: in contrarium frustra impellentibus quibuscumque motivis. *Vitium* est firma & stabilis hujuscem in homine dotis *privatio*.

I. Ut actus aut ut habitus spectari potest virtus aut vitium. Ut actus, est aliqua actio transitoria: ut habitus, est aliqua dispositio, frequenti actuum repetitione parta & acquisita.

II. Virtus est semper sapiens aliquis in rebus modus, sapiens aliquod inter extrema medium. Sic inter avaritiam & prodigiam, justum aliquod medium tenet *Liberalitas*: quæ honestum & nobilem divitiarum usum callens & sentiens, nec opibus suis uti abstinet male sordida, nec opes suas disperdit & deglutit male prodiga. Sic inter temeritatem & vecordiam, justum aliquod medium tenet *Fortitudo*: quæ necessarium periculum adit audax, & inutile periculum vitat prudens.

III. Habitus virtutis est, vel *naturalis* vel *supernaturalis*. Prioris generis sunt omnes illi virtutis habitus, quos in se parit Homo per naturale suarum facultatum exercitium. Posterioris generis sunt illi omnes habitus quos homini supernaturaliter infudit Deus, quos inter eminent *Fides*, *Spes*, *Charitas*; & unde emanare debent supernaturales præcipui actus.

645. OBS. III. Ad beatitudinem sese natum sentit homo. At quid est & in quo consistit hæc hominis beatitudo?

I. *Beatitudo objectiva* hominis, est id ipsum quod hominem facit causaliter beatum. Bona naturalia, quibus nihil dishonesti & illiciti est, & Bonorum spes alma futurorum, sunt in vita præsenti, objectiva hominis beatitudo inchoata. Intuitiva Dei visio, in vita futura, erit objectiva hominis beatitudo æterna & consummata.

II. *Beatitudo formalis* hominis, est id ipsum quod hominem facit formaliter beatum.

Sancta hæc animi pax & voluptas, quam parit firma & stabilis virtuti adhesio; puri illi animæ sensus, quos parit licita facultatum naturalium functio, licitus bonorum naturalium usus, & quos nullus corruptit sensuum dolor aut mentis angor aut conscientiæ morsus, sunt hominis in vita præsenti inchoata beatitudo formalis. Inef-

